

**BOSHLANG‘ICH TA‘LIM TABIIY FANLAR DARSLARIDA
O‘QUVCHILAR BILIMINI NAZORAT QILISH VA BAHOLASHNING
ZAMONAVIY USULLARI**

Andijon davlat Pedagogika instituti

Boshlang‘ich ta‘lim fakulteti BT-203 guruh talabasi

Yo‘ldasheva Sug‘diyona

sugdionadhdk@gmail.com

+998-95-255-26-07

Andijon davlat Pedagogika instituti PhD dotsent

Usmonova Xurshida Aybekovna

usmonovaxurshida34@gmail.com

+ 998 - 90-525-40-54

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim tabiiy fanlar darslarida o‘quvchilar bilimini nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullari yoritilgan. Ta‘lim jarayonida qo‘llaniladigan diagnostik, formatif va summativ baholash turlari, test topshiriqlari, kuzatish, loyiha ishlari, portfoliolar hamda interaktiv baholash metodlarining ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy baholash usullarining o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini aniqlashdagi o‘rni hamda ta‘lim sifatini oshirishdagi roli ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta‘lim, tabiiy fanlar, bilimni nazorat qilish, baholash, zamonaviy baholash usullari, formatif baholash, summativ baholash, diagnostik baholash, test topshiriqlari, portfolio, loyiha ishi, kompetensiya, ta‘lim sifati, interaktiv metodlar.

Boshlang‘ich ta‘limda tabiiy fanlarni o‘qitish jarayonida o‘quvchilar bilimini nazorat qilish va baholash ta‘lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biridir. Baholash nafaqat

o'quvchilarning egallagan bilimlarini aniqlash, balki ularning ko'nikma va malakalarini rivojlantirish, ta'lim jarayonini takomillashtirish hamda o'qituvchi faoliyatining samaradorligini baholashga xizmat qiladi. Bilimni nazorat qilishning asosiy maqsadi o'quvchilarning davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarida belgilangan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarni qay darajada egallaganligini aniqlashdan iborat. Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar bo'yicha o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholash o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Nazorat qilish orqali o'quvchilarning bilim darajasi, mavzuni o'zlashtirish sifati va amaliy ko'nikmalari aniqlanadi. Baholash esa o'quvchilarning o'quv faoliyatiga rag'bat berish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ta'lim natijalarini tahlil qilish imkonini yaratadi.

Tabiiy fanlar darslarida baholashning og'zaki, yozma va amaliy shakllaridan foydalaniladi. Og'zaki nazorat suhbat, savol-javob va munozaralar orqali amalga oshiriladi. Yozma nazorat testlar, nazorat ishlari va topshiriqlar yordamida o'tkaziladi. Amaliy nazorat esa tajribalar, kuzatishlar va laboratoriya ishlarini bajarish jarayonida olib boriladi. Zamonaviy baholashda reyting tizimi, o'z-o'zini baholash va o'zaro baholash usullaridan ham keng foydalaniladi. O'z-o'zini baholash o'quvchida tanqidiy fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish va kamchiliklarini aniqlash ko'nikmalarini shakllantiradi. O'zaro baholash esa hamkorlikda ishlash va muloqot madaniyatini rivojlantiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida elektron testlar, onlayn viktorinalar va raqamli baholash platformalaridan foydalanish imkoniyatlari kengaydi. Bunday vositalar baholash jarayonini tezkor, shaffof va obyektiv tashkil etishga yordam beradi. Tabiiy fanlar darslarida baholash mezonlarining aniq belgilanishi muhim ahamiyatga ega. Baholash mezonlari o'quvchilarga oldindan tushuntirilganda, ular o'z faoliyatini rejalashtirish va natijalarni yaxshilashga intiladilar. Shuningdek, baholash natijalari asosida o'qituvchi keyingi darslarni rejalashtiradi va o'quvchilarga individual yondashuvni amalga oshiradi.

Shunday qilib, zamonaviy nazorat va baholash usullari boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilimlarini xolis aniqlash, ularning tabiiy fanlarga qiziqishini oshirish hamda ta'lim samaradorligini yuksaltirishda muhim vosita hisoblanadi.

Zamonaviy pedagogikada baholashning diagnostik, formatif va summativ turlari keng qo'llaniladi.

- Diagnostik baholash o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasini aniqlash uchun o'quv jarayonining boshida o'tkaziladi. Bu baholash turi o'qituvchiga darslarni rejalashtirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi.

- Formativ baholash o'quv jarayonida muntazam ravishda amalga oshiriladi. Unda kuzatish, savol-javob, amaliy topshiriqlar, kichik testlar, guruhli ishlanmalar va refleksiya usullaridan foydalaniladi. Formativ baholashning asosiy vazifasi o'quvchining o'zlashtirish darajasini aniqlash va unga o'z vaqtida tavsiyalar berishdan iborat.

- Summativ baholash esa ma'lum bir mavzu, bo'lim yoki chorak yakunida o'quvchilarning erishgan natijalarini baholash uchun qo'llaniladi. Summativ baholash testlar, nazorat ishlari, yozma va og'zaki topshiriqlar orqali amalga oshiriladi.

- Zamonaviy baholash usullaridan biri test topshiriqlaridir. Testlar qisqa vaqt ichida ko'p sonli o'quvchilarning bilim darajasini aniqlash imkonini beradi. Test topshiriqlari obyektivligi, ishonchliligi va natijalarni tezkor tahlil qilish imkoniyati bilan ahamiyatlidir.

Portfolio usuli ham bugungi kunda keng qo'llanilmoqda. Portfolio o'quvchining ma'lum davr davomida bajargan ishlari, loyihalari, ijodiy topshiriqlari va erishgan natijalari jamlanmasidan iborat. U o'quvchining rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Loyiha ishlari orqali baholash o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoni hal qilish qobiliyati va amaliy faoliyatini aniqlashga xizmat qiladi. Tabiiy fanlar darslarida tajribalar o‘tkazish, kuzatish natijalarini tahlil qilish va taqdimotlar tayyorlash loyiha faoliyatining muhim shakllaridir.

Interaktiv metodlar asosida baholashda “Aqliy hujum”, “Klaster”, “B-B-B”, “Insert”, “Sinkveyn” kabi metodlardan foydalaniladi. Ushbu usullar o‘quvchilarning faolligini oshiradi, muloqot va hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’lim tabiiy fanlar darslarida zamonaviy nazorat va baholash usullaridan foydalanish o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur usullar ta’lim sifatini oshirish, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini shakllantirish hamda samarali ta’lim muhitini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi. Davlat ta’lim standartlari va o‘quv dasturlari.
2. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari.
3. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar.
4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.
5. Avliyoqulov N.X. Zamonaviy o‘qitish texnologiyalari.